

Resuméer

Udstillingen fortæller historien om Nyborg Slots historie mellem 1170 og 1560. Samtidigt sætter den fokus på Danmarks middelalderhistorie, som Nyborg Slot i fremtiden vil blive et forsknings- og formidlingscenter inden for under overskriften Riddertidens Danmark.

De udstillede genstande stammer fra primært middelalderen. De er fundet på Østfyn og under de igangværende arkæologiske udgravninger på Nyborg Slot.

Det store stykke tommer på gulvet er i virkeligheden et vandværk fra da byen fik moderniseret vandforsyningen i 1500-tallet.

Aben er formentlig den abe, der rendte rundt med den spæde Christian II på slottets tag (jf. pl. 11).

Dokumenterne er originale dokumenter underskrevet på Nyborg Slot. De to til venstre fra 1280'erne og de to til højre en stadfæstelse af Kerteminde bys privilegier fra 1430'erne.

Skakbrikkerne illustrerer spillet om magten og er kopier af brikker oprindeligt fra 1100 eller 1200-tallets Norge. Originalerne er udført i hvalrostand og blev fundet i England.

Planche 1: Slottets bygningshistorie 1170-1250

Nyborg Slot er i sin kerne den ældst bevarede kongeborg fra Valdemarstiden (1150-1250). Det er grundlagt i årene mellem 1170 og 1176 af Knud Prislavsøn, der var en nær slægtning af de danske konger. Da han døde i 1180'erne overgik slottet kongen og forblev kongens ejendom resten af middelalderen. Borge og belejringsmaskiner blev en del af krigsførelsen i 1100-tallet og de store kongelige borge, der dukker op i perioden er et udtryk for en styrkelse af kongemagten og fungerede både som forsvarsanlæg og som udgangspunkt for de danske korstog i Østersøen. Borgen udvidedes med en ringmur i første halvdel af 1200-tallet og en paladsbygning kom til i midten af 1200-tallet.

Planche 2: Slottets bygningshistorie 1250-1560

Nyborg Slot blev fra midten af 1200-tallet frem til 1413 mødested for det danske parlament, kaldet hof eller Danehof. Det blev ombygget løbende men især i to faser i årtier omkring år 1400 og i første halvdel af 1500-tallet, hvor Nyborg fik status af rigets hovedstad. I første fase tilføjedes en ekstra etage og paladset blev forlænget mod syd. I anden fase blev paladset udvidet mod nord og den store riddersal blev anlagt, slottet moderniseret, den karakteristiske vægudsmykning og de store vinduer kom til, nye fæstningsværker anlagt og byen fik en ny vand-

forsyning og en stor turneringsplads foran rådhuset. I 1560 flyttede kongerne imidlertid til Nordsjælland og København blev rigets hovedstad.

Planche 3: Efter festen – arkæologiske undersøgelser

Efter 1560 mistede slottet sin militære betydning og indledte en forfaldsperiode, der tog fart i 1600-tallet. I 1722 beordrede kongen de resterende bygninger nedrevet undtagen paladsbygningen og østtårnet, der blev arsenalsbygning og krudtdepot for garnisonen i Nyborg. I 1913 begyndte man at restaurere slottet og indrettede det som museum. Der har kun været få udgravninger på slottet og det er længe siden. I 2009 indledte man derfor et større arkæologisk udgravningsprojekt, der allerede har givet værdifuld ny viden om slottet, selvom vi stadig ikke ved noget om den første borg. Mest spektakulært dukkede en fuldstændig ukendt tunnel op, der gik mere end 20 meter under jorden. Tolkningen er stadig uklar og rækker lige fra kloak til del af fæstningsværkerne. Nogle af de fundne genstande, der giver et kort glimt af slottets beboere, vises her. Fortsættelse følger!

Planche 4: Riddertidens Danmark

Den danske konge rådede over en af Nordeuropas stærkeste hære. Krigeren blev i løbet af middelalderen til ridderen. Fra at være en bereden kriger i en herres tjeneste udvikledes et særligt kodeks – høviskhed – der gav retningslinjerne for god opførsel også ved hoffet. En blanding af disciplin, ære, kunst og digtning, kammeratskab og kristne dyder. Ridderlaget introduceredes i 1100-tallet som tegn på, at krigerkassen var ved at udvikle sig til en egentlig adelstand.

Planche 5: Spillet om magten

Middelalderens samfund var hierarkisk opbygget. Øverst var kongen og under ham kom stormændene og nederst bønderne – med tiden kom borgerstanden til. Spillet om magten var meget komplekst og krævede konstant positionering og strategisk tænkning som i et spil skak. Men i modsætning til skakspillet kunne brikkerne pludseligt skifte farve. Ikke bare fra hvid til sort, men alle mulige farver, rød, grøn, blå afhængigt af spillets udvikling og de mange forskellige faktorer, der gjorde sig gældende.

Planche 6: Brikkerne – kongen og springeren (ridderen)

Kongen var den centrale brik, men han behøvede de andre brikker for at kunne afgøre spillet både offensivt og defensivt. Ridderen var i kongens tjeneste og var kongens forlængede arm. Ridderen nød særlige privilegier mod at yde kongen krigstjeneste. Men ridderen kunne også vende sig mod kongen – gerne sammen med sine standsfæller. Kongen derimod kunne spille ridderen ud imod hinanden.

Planche 7: Brikkerne – løberen (biskoppen) og tårnet

Biskoppen var både en gejstlig og en verdslig fyrste. Kirken gav kongemagten legitimitet og kongen beskyttede kirken. Biskoppen var dog helst fri for kongens direkte indblanding i kirkens sager og var underlagt paven i Rom. Det afstedkom en del konflikter og interessemodsatninger. Borgene var knudepunkterne i magtudøvelsen både militært og administrativt. Kontrollen med fæstningerne var derfor vigtig.

Planche 8: Brikkerne – bonden ... og borgeren.

Langt størstedelen af Danmarks befolkning i middelalderen var bønder. De var under en herremands beskyttelse mod at de betalte bestemte ydelser, ofte afgifter af jorden og arbejde. Synes de betingelserne var for strenge kunne de gøre oprør eller arbejde ekstremt langsomt. Der var adskillige bondeoprør i Danmark. Borgeren boede i byen, hvor han drev sit håndværk eller handel. I løbet af middelalderen blev byboen til en borger og del af en egentlig stand. Købstæderne fik eget styre ved kongeligt privilegium mod at de betalte skat.

Planche 9: Danehoffet

Fra midten af 1200-tallet frem til 1413 mødtes det danske parlament kaldet "hof" eller "Danehof" (Court of the Danes) i Nyborg. Det var et rigsmøde, hvor alle middelalderens samfundsgrupper kunne møde frem og i teorien deltage i rigets styrelse. Det sidste Danehof blev afholdt i Nyborg i 1413 og blev afløst af nye institutioner, der varetog de funktioner, som Danehoffet tidligere havde udfyldt, f.eks. Rigsrådet (Stormændenes talerør), herredagen (højesteret og domsdag).

Planche 10: Tronarvingernes Nyborg

Selvom Danehofftiden var slut spillede Nyborg Slot stadig en stor rolle som opholdssted for kongemagten. I 1400-tallet holdt tronarvingerne hof på slottet. Da tronfølgeren Hans blev konge i 1481 boede han fortsat ofte på Nyborg Slot og i den periode synes Nyborg og Østfyn i det hele taget at blive et centrum for magtudøvelsen i Danmark. Dronning Christine tog ophold på Næsbyholm Slot i Odense og i Odense oprettedes det kongelige mausolæum i Gråbrødreklostrets kirke. Den udsmykkedes med Claus Bergs berømte altertavle og gravmonumentet over kong Hans, dronning Christine og prins Frans som del af en indretning, der skulle iscenesætte kongemagten.

Planche 11: Kong Christian II (1513-23)

Christian II er den eneste danske konge, der er født på Nyborg Slot. Af den grund har kongen altid haft en særlig plads i Nyborgs historie, selvom han ikke nåede at opholde sig mere her end andre steder i sit dramatiske voksenliv. Han blev konge i 1513 men

måtte gå i landflygtighed i 1523. I 1520 stod han bag en udrensning af politiske modstandere i Sverige ved at få dem anklaget for kætteri og herefter henrettet kaldet the Stockholm Massacre. En historie fortæller at han som barn blev taget af en abe og båret rundt på taget af Nyborg Slot. Historien er samtidig med kongen. Den udstillede abe er en kappebavian, der lever i Afrika. Sikkert bragt tilbage af danske deltagere i de portugisiske korstog til Afrika i 1400 og 1500-tallet.

Planche 12: På vej mod en ny hovedstad

Med kongens borg i Nyborg og med etableringen af Gråbrødrekirken i Odense som kongernes nye mausoleum i årtierne i slutningen af 1400-tallet og begyndelsen af 1500-tallet, så tyder det på, at Nyborg var tænkt som et mere permanent opholdssted for den danske kongefamilie. Da man tilbød tronen til Christian II's onkel, Frederik I, foreslog rigsrådet at gøre Nyborg til residensslot. Det blev virkelighed da Frederik's søn, Christian III, vandt kampen om det danske rige i 1536.

Planche 13: Nyborgs storhed og fald

Efter at have sikret sig magten, gik Christian III i gang med en modernisering af rigets centrale fæstninger. Slottet i Nyborg blev udvidet. En ny stor riddersal og beboelsesafdeling blev tilføjet og fæstningsværkerne stærkt udvidet. En stor vold blev opført nord for slottet, ydermurene ind til riddersalen blev bygget til at modstå kanonild og slottet blev udstyret med flere kanonstillinger. Dertil kom ganske omfattende anlægsarbejder i selve byen, hvor der blandt andet blev anlagt en stor turneringsplads, som i dag er byens torv, og byen fik ny vandforsyning. Christian III gjorde kort sagt Nyborg til sin residensstad og fuldbyrdede således planen om at gøre Nyborg til hovedstad i riget. Det var den indtil 1560, hvor residensen blev forlagt til Nordsjælland og København blev den nye hovedstad.

Planche A: Riddernes Bestiarium - våbenskjolde i dansk middelalder

Et broget dyreliv udspiller sig i en ganske bestemt type billeder i den danske og europæiske middelalder; riddernes våbenskjolde. Her optræder løver, hunde, ulve, okser, trolde, enhjørninger, sild og drager. Symbolerne i våbenskjoldene kom i 1100-tallet til at betegne bestemte (adelige) slægter eller personer. Med ridderturningernes opblomstring i 1200-tallets Frankrig etableredes en systematisering og fast praksis for udformning af våbenskjolde – det, der i dag går under betegnelsen heraldik. Montren viser eksempler på dyr anvendt i våbenskjolde.